

Noves llums sobre la guerra de Successió

Joaquim ALBAREDA i SALVADÓ.

Els catalans i Felip V. De la conspiració a la revolta (1700-1705).
IV Premi Internacional Jaume Vicens Vives de Ciències Socials.
Ed. Vicens Vives i Fundació "la Caixa", Barcelona, 1993 (352 pàg.)

La guardonada obra de Joaquim Albareda, professor de la Universitat de Girona, constitueix una altra fita d'allò que hom pot anomenar, sense exageració, la nova historiografia de la guerra catalana de Successió i els seus antecedents; endegada fa més de deu anys per Núria Sales (amb un subvertidor treball sobre els «botiflers» o partidaris de Felip V), i prolongada per les recerques de J. Ma. Torras i Ribé, E. Tello i J. Dantí. Aquesta historiografia «revisionista» es caracteritza, en general, per adoptar un punt de vist menys confiat davant els fets i, sobretot, les explicacions més habituals o decantades dels inicis i la natura mateixa del conflicte; per qüestionar, en suma, i tal com remarca Albareda mateix, «les interpretacions històriques massa simplistes que reduïen els vigatans [o partidaris de l'arxiduc Carles] a patriotes i els botiflers a traïdors» (pàg. 7).

Una malfiança semblant era, i és, prou fundada; i fins i tot prou necessària. Perquè, a tenor d'aquests estudis recents, la qüestió de les «llibertats catalanes», i la seva defensa davant el «centralisme», no sembla haver estat pas a l'origen del conflicte; ni, en conseqüència, a l'origen de la primerenca divisió entre vigatans i botiflers. Aquest fóra el cas, més aviat, de la fase terminal del conflicte, quan la derrota davant els exèrcits de Felip V augurava –prou se sabia– una radical subjecció política (tal com havia succeït, prèviament, als regnes de València i Aragó). Això pot explicar, altrament, la manca d'unanimitat, i fins la limitada adhesió austriacista, tant dels estaments com de les corporacions del país, en els primers compassos del conflicte; quan la norma, en canvi, era, més aviat l'expectació o simplement el desconcert davant la fesomia peculiar

que prenia al Principat el litigi dinàstic i europeu entre Àustries i Borbons. En poques paraules: la «vella» historiografia de la guerra catalana de Successió esmerçà força energies per tal d'explicar satisfactòriament l'existència –gairebé inconcebible– de «botiflers» o catalans que anaren tothora «a contracorrent». Ara, contràriament, l'«anomalia» històrica –si n'hi ha– són més aviat els austriacistes que no pas els «altres». Per aquesta raó era tan esperada aquesta monografia de J. Albareda sobre els orígens del conflicte; i que malgrat el títol, massa «unanimista» encara (potser per exigències editorials), examina, sobretot, la gènesi de l'austriacisme (o antiborbonisme) i el seu revers: el «botiflerisme».

Fóra erroni, però, cercar els autèntics orígens d'una i altra tendència en una data fitxa i massa propera als fets; tant si hom pren l'any 1705, quan els aliats ocuparen el Principat, com si es fa remuntar l'escissió al 1700, quan el traspàs de Carles II suscità el subsegüent i envitricollat plet dinàstic internacional (i que es covava de feia temps, a més). Contràriament, vigatanisme i botiflerisme han estat incubats en el decurs de les dues darreres dècades (pel cap baix) del segle XVII, «les quals –escriu l'autor– se'm presentaven com la clau de volta per explicar els esdeveniments posteriors» (pàg. 7). Es tracta, és clar, d'un període marcat per múltiples esdeveniments: la represa econòmica de la Catalunya litoral i l'emergència d'una burgesia mercantil de nova planta, encarnada per Feliu de la Penya i els seus socis; les incabables guerres amb França, amb els inevitables allotjaments militars; la plaga de la llagosta i el gran aixecament camperol dels «barretines». La guerra de Successió catalana és, doncs, la cristallització de partits i antagonismes de natura prou variada, i que vénen, certament, de lluny.

Albareda ha fet contribucions prou substancials a la història de l'aixecament dels «barretines» i, en particular, sobre el perfil dels seus dirigents, a saber: un grup de pagesos benestants amb responsabilitats polítiques (batlles, síndics i consellers locals) i influència comarcana; obligats a exiliar-se arran de la repressió; i que acabaran, ells i els seus seguidors, enrolats en les partides de miquelets del rei de França. De «barretina» a «botifler», doncs, pot haver-hi una passa ben curta. El «botiflerisme» del començament del segle XVIII, però, es nodrirà, alhora, d'altres filons, com ara els conflictes entre pobles i senyors locals que s'arrossegaven d'ençà de la segona meitat del segle XVII; i que es «polititzaran» insensiblement arran de la contesa bèl·lica i dinàstica. Així, el «botiflerisme» d'algunes viles particularment bescantades per la historiografia tradicional del conflicte amagava, en realitat, reculats antagonismes socials. Quan l'odiad senyor local es declara (tal com passa a Centelles i a Manlleu) austriacista de pro, els seus vassalls no poden no identificar-se amb el partit contrari... I viceversa, és clar.

Hi ha, simultàniament, una francofòbia reiterada i polifacètica, congriada a redós de les guerres amb França, i la disputa internacional del llegat de Carles II; i que l'autor considera un factor força decisiu en el decantament de les opcions polítiques inicials de la guerra de Successió (pàg. 228). La francofòbia té, però, arrels i expressions múltiples. Una, eminentment rural i popular, atida per capellans i rectors locals (pàg. 43), és el resultat de les devastacions del francès a les contrades més septentrionals del Principat. Però l'aversion urbana que els còsols i informadors de l'època han detectat envers la «nació francesa» no sembla pas menys escampada. Coexistirà, a més, amb

els recels dels eclesiàstics catalans envers el regalisme d'encuny francès; i amb els temors, no pas menys visibles, de Feliu de la Penya i els seus, que veuen en els francesos uns rivals mercantils massa amenaçadors. No oblidem, en fi, la publicística dinàstica: una publicística insidiosa, que alerta els catalans i les forces vives del país sobre el «centralisme» i l'«esclavatge» francès. A la darrerria del segle XVII, doncs, es pot parlar d'un antiborbonisme latent o *avant la lettre*, que els austriacistes sabran explotar com cal.

Qui són, però, els austriacistes? La recerca d'Albareda confirma i abona, inicialment, la clàssica interpretació de P. Pilar; que identificava l'austriacisme nuclear o inicial amb les expectatives d'una burgesia mercantil catalana de recent promoció, que s'emmirallava en el model mercantilista holandès contemporani, i que cercava de defugir les repercussions de la decadència imperial de la Monarquia Hispànica (pàg. 239-241). Albareda, a més, ha sabut reconstruir amb tot luxe de detalls la primerenca organització militar i partidista de Feliu de la Penya i els seus per terres de la Plana de

Vic; les seves connexions internacionals; i el suport que els diferents nuclis de miquelets austriacistes (de la Garrotxa i el Ripollès fins a la Seu d'Urgell o Riudoms) prestaren als aliats l'any 1705. Tot plegat –recalquem-ho– és el resultat d'una dilatada i encomiable recerca documental, que ha menat l'autor a viatjar des de les masies d'antics dirigents «barretines» fins als arxius militars o d'altra índole de París, Londres i Viena, tot passant per una munió d'arxius locals catalans.

Ara, la recerca d'Albareda obligarà, potser, a modificar alguns aspectes de la interpretació «vilariana» de la guerra catalana de Successió. Perquè, al costat de l'activitat de Feliu de la Penya i el seu cercle, l'autor ha desvetllat el protagonisme polític no pas menys rellevant, tant abans com després de l'entronització de Felip V, del Braç Militar del Principat, i fins del Consell de Cent barceloní; sovint, en contradicció amb la Diputació catalana, menys intransigent –pel que sembla– amb les contrafacions d'un Felip V o d'un Carles II (pàg. 96, 142, 150). Foren, precisament, alguns membres del Braç Militar aquells qui l'any

1691 conspiraren activament per tal de convertir el Principat de Catalunya en una república catalana sota protectorat francès. Entre els principals implicats hom hi troba alguns dels futurs caps austriacistes. La paradoxa, però, és només aparent, segons Albareda: «*Ha(irà) variat l'aliança, amb França o contra ella, però l'adversari continuava essent la monarquia espanyola i els seus ministres. Podem pensar... que a la darrerria del segle XVII, un sector de les classes dirigents catalanes concebé un determinat projecte polític per a Catalunya, el qual, però... no cristal·litza fins el 1705 quan... les circumstàncies eren favorables per a posar-lo en solfa*» (pàg. 50). Aquest «projecte català», a tenor de la recerca d'Albareda, no sembla haver estat, però, exclusiu ni tothora característic de Feliu de la Penya o dels medis mercantils barcelonins i catalans; encara que n'hagin portat, el 1705, la veu cantant; i encara que ens hagin llegat, mitjançant els *Anales de Cataluña* (1709) de Feliu de la Penya, la versió «oficial» dels orígens de l'austriacisme.

Xavier Torres i Sans

novetats – novetats – novetats – novetats

ALBERCH, F.X. i J. BURCH, Salt. Girona, Diputació i Caixa de Girona, 1994, 96 p. (Quaderns de la Revista de Girona, 55).

ARAGÓ, Narcís-Jordi, Guia literària de Girona. Tarragona, El Mèdol, 1995, 120 p.

BOSCK, Bel, Trucant a les portes del cel. Barcelona, Empúries, 1995, 85 p.

CANTON, Pere, L'oppida ibèric de Sant Julià de Ramis. Anglès, Edició de l'autor, 1995, 333 p.

CERVERA i BERTA, Josep M., Un prevere erudit. Biografia de mossèn Carles de Bolòs i Vayreda. Girona, Col·legi de Periodistes de Catalunya. Demarcació de Girona, 1995, 143 p.

CLARA, Josep, «La pastoral en català vista pels bisbes pre-conciliaris de la Tarraconense (1959)», dins Miscel·lània en honor del doctor Casimir Martí. Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1994, p. 185-196.

COMADIRA, Narcís, Usdefruit. Barcelona, Empúries, 1994, 64 p.

CORTADELLAS, X. i E. COSTA, El temps del carbó. De les Gavarres al Montseny i a la Vall de Llèmena. La Bisbal, Associació d'Acció pel Patrimoni, 1995, 45 p.

CURÓS i VILÀ, Joan, Arquitectura rural de la Garrotxa. Estudi estructural. Girona, Diputació, Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics, Universitat de Girona, 1994, 151 p.

FAÑANÀS, Miquel, L'enigma de la torà. Barcelona, Columna, 1995, 170 p.

Història de Girona, 6. Girona, Adac, 1995, p. 181-212.

Imatges i records. Salt. Barcelona, Viena-Columna, 1995, 60 p.

LLAUGER, Josep M., Gotes del gran oceà. Barcelona, Llibres del Segle, 1995, 199 p.

MANZANA, Silvia, Quatre llunes, un instant. Barcelona, Columna, 1994, 178 p.

PAIROLÍ, Miquel, El camp de l'ombra. Barcelona, La Campana, 1995, 210 p.

PLA, Joaquim, Joan Alsina, l'altra versió. Barcelona, Claret, 1995, 171 p.

Quaderns 1992-1994. Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles. Banyoles, 1994, 262 p.

RIBAS i MORA, M. Carme, Fulles de Girona. Girona, Edicions Força, 1995, 173 p.

RUBIOL, Glòria, Josep Pallach i el Reagrupament. Montserrat, Publicacions de l'Abadia, 1995, 432 p.

Saba Nova. Cantata en homenatge a la Coral amb motiu del seu XX aniversari. Text: Salvador Sunyer i Aimeric. Música: Miquel Sunyer i Bover. Girona, Diputació, 1994, 73 p.

VALLS, Josep, Granoturco. Tarragona, El Mèdol, 1995, 173 p.

VIDAL, Albert, Tu i els salms. Barcelona, Claret, 1995, 129 p.

VILAMITJANA i CARANDELL, Dolors, La creu de Vilanna. Girona, L'Eix editorial, 1994, 163 p.

VIÑAS, Puri; GRABOLEDA, Joan; GRATACÒS, Lluís, Les activitats artístiques de la primera meitat del segle XX a Espolla. L'orquestra. La coral. El teatre. Figueres, Ajuntament d'Espolla, 1994, 97 p.

XUNCLÀ i TUBERT, Fèlix, Guia del Call. Girona, 1995.